

Прищепя, Богдан

Охрана та наукові дослідження пам'яток археології в Рівненській області (1986-1995)

Archeologia Polski Środkowowschodniej 5, 266-268

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Богдан Анатолійович Прищепка

ОХОРОНА ТА НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК АРХЕОЛОГІЇ В РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ (1986-1995)

Стан виявлення та наукового вивчення пам'яток археології на Рівненщині на початку 80-их років відображений у науково-інформаційному довіднику, який підготували львівський археолог І. К. Свешніков та дослідник з Рівного Ю. М. Нікольченко¹. Всього в довіднику містяться дані про близько 650 пам'яток. Слід відзначити, що рівень дослідженості окремих районів значно відрізняється. Причому, не тільки на Поліссі було зафіксовано незначну кількість пам'яток, але й в межах Волинської височини (наприклад, Гоцанський та Корецький райони).

Робота по перевірці стану відомих пам'яток археології та виявленню нових активно проводиться в області з 1986 року в зв'язку з підготовкою *Зводу пам'яток історії та культури України*. За цей час до державного списку внесено ще 320 пам'яток. За матеріалами обстежень було складено новий реєстр пам'яток археології області, який затверджений рішенням обласної адміністрації. Одночасно відділом охорони пам'яток Рівненського краєзнавчого музею спільно з районними архітекторами на кожен археологічний пам'ятку розробляється охоронна зона, яка наноситься на генеральний план населеного пункту чи план сільськогосподарських угідь. Важливим напрямком охоронної роботи залишається встановлення охоронних знаків на археологічних пам'ятках. Завершується перший етап цієї роботи, в ході якого встановлені охоронні знаки на ті пам'ятки, що мають наземні елементи (насипи курганів, вали городищ).

Наукові дослідження археологічних пам'яток в зазначений період проводились експедиціями Інституту археології АН України, Інституту українознавства в м. Львові, Рівненського краєзнавчого музею.

Цікаві палеолітичні стоянки досліджувалися біля сіл Грядки, Жорнів, Майдан Дубнівського району, Бармаки Рівненського району. Жорнівське палеолітичне місцезнаходження займає особливе місце серед пам'яток Волині. Під час археологічних розкопок ек-

спедицією Рівненського краєзнавчого музею під керівництвом В. К. Пясецького тут виявлено три культурні шари, які мають тверде геологічне датування і віднесені до паудорфських відкладів, а для середнього шару отримана також радіовуглецева дата 28100 ± 500 років до наших днів. Нижній шар містить рештки фінально-мустьєрської стоянки, а середній і верхній - пізньопалеолітичні².

Пам'ятки фінального палеоліту та мезоліту досліджувались експедицією Інституту археології АН України під керівництвом Л. Л. Залізняка поблизу селища Березне, сіл Краснопілля, Мульчиці Володимирецького, Рудня Дубровицького, Нобель, Омит, Сінчиці Зарічненського, Великий Мидськ Костопільського, Кричильськ, Малі Цепцевичі, Тутовичі, Сарненського району³.

На основі численних комплексів крем'яних виробів дослідник не тільки здійснив культурно-періодизаційні розробки, але й використавши системний підхід до реконструкції первісності, за допомогою даних різних наук фактично реконструює природне оточення та спосіб життя первісних мисливців.

Неолітичне поселення раннього етапу культури лінійно-стрічкової кераміки досліджувалось в Рівному⁴. На ньому виявлені більш ранні ями-напівземлянки і пізніші наземні житла площею 10 x 3 м. Особливості кераміки рівненського поселення дозволяють датувати його серединою V тис. до н. е. Це перше таке раннє поселення на території України.

В 1994-1995 рр. експедиція Рівненського краєзнавчого музею провела охоронні розкопки гробниці культури кулястих амфор, яка була випадково виявлена поблизу села Товпизин Демидівського району. Разом з померлим в гробницю було покладено багатий поховальний інвентар (глиняний посуд, крем'яні та кістяні знаряддя, кістяні прикраси). Поряд з гробницею досліджено ще один заглиблений об'єкт, пов'язаний з побудовою поховальної споруди та похо-

¹ Свешніков І.К., Нікольченко Ю.М., *Довідник з археології України: Рівненська область*, Київ 1982.

² Пясецький В.К., *Палеолітичне місцезнаходження Жорнов: верхній культурний слой*, „Советская Археология”, 1991, № 2, с. 131-147; він же, *Середній культурний слой палеолітичного місцезнаходження Жорнов*, „Советская Археология”, 1991, № 4, с. 182-191; він же, *Мустьєрський культурний слой палеолітичного*

місцезнаходження Жоров и некоторые вопросы стратиграфии палеолита, „Российская Археология”, 1992, № 3, с. 113-126.

³ Залізник Л.Л., *Охотники на северного оленя Украинского Полесья эпохи финального палеолита*, Київ 1989; він же, *Населення Полесья в мезоліте*, Київ 1991.

⁴ Пясецький В.К., Охрімснко Г.В., *Дослідження пам'яток культури лінійно-стрічкової кераміки на Волині*, „Археологія”, 1990, № 4, с. 69-82.

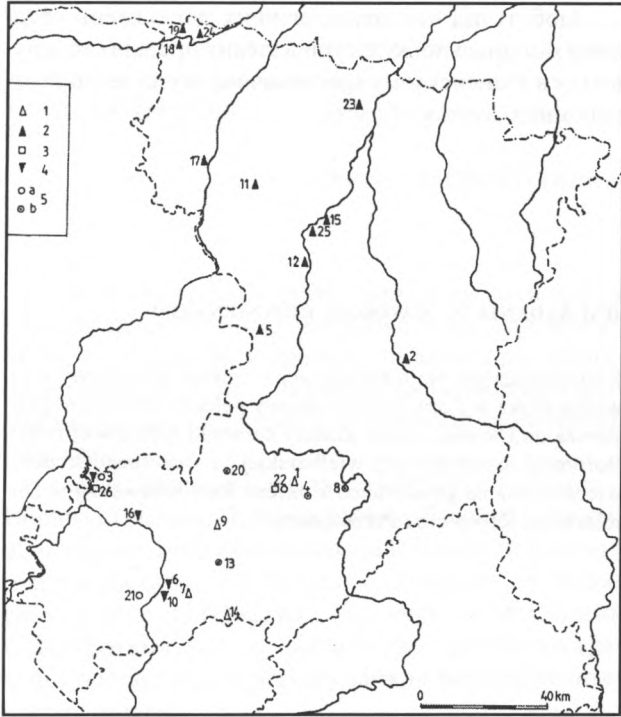

Рис. 1. Пам'ятки археології Рівненської області, на яких проводилися дослідження в 1986-1995 рр. Stanowiska archeologiczne obwodu rówieńskiego, na których prowadzono badania w latach 1986-1995: 1 – Бармаки, 2 – Березне, 3 – Боромель, 4 – Біла Криниця, 5 – Великий Мидськ, 6 – Волиця, 7 – Грядки, 8 – Дорогобуж, 9 – Жорнів, 10 – Клюки, 11 – Красносілля, 12 – Кричильськ, 13 – Листвин, 14 – Майдан, 15 – Малі Церцевичі, 16 – Млинів, 17 – Мульчиці, 18 – Нобель, 19 – Омит, 20 – Пересопниця, 21 – Птича, 22 – Рівне, 23 – Рудня, 24 – Сінчиці, 25 – Тутовичі, 26 – Товпизин.

Умовні позначення: 1 – палеолітичні стоянки, 2 – мезолітичні стоянки, 3 – нео- та неолітичні стоянки, 4 – стоянки раннього заліза та рубежу нашої ери, 5a – поселення, 5b – городища середньовічні.

Znaki umowne: 1 – stanowiska paleolityczne, 2 – stanowiska mezolityczne, 3 – stanowiska neo- i eneolityczne, 4 – stanowiska z okresu wczesnego żelaza i początku naszej ery, 5a – osady, 5b – grodziska średniowieczne (рис. В. Зелінські).

вальними обрядами. Завдяки сприянню польських науковців отримані дві радіовуглецеві дати для гробниці: 2320±50 р. до н. е., 2360±45 р. до н. е. Гробниця перевезена і буде експонуватись в Млинівському районному музеї.

З 1993 року експедиція Інституту археології АН України під керівництвом Д. Н. Козака проводить рятівні дослідження археологічних пам'яток на берегах Хрінницького водосховища на річці Стир. Особливо цікаві матеріали отримані під час розкопок поселення в урочищі Шанків Яр поблизу села Боремель. Тут виявлені рештки жител давніх слов'ян та будівлі,

що віднесені до вельбарської культури, житлові та громадські будівлі слов'янського селища X-XIII ст. Археологічні джерела дозволяють відтворити основні віхи в давній історії Волині: часи повної чи часткової зміни населення, його етнічну належність, час появи на Волині давніх слов'ян, їх стосунки з сусідніми народами, взаємовідносини слов'ян – венедів та германців - готів у III-IV ст. н. е., історичні ритми розвитку слов'янського населення⁵.

Експедиція Рівненського краєзнавчого музею під керівництвом В. О. Самойлюка провела дослідження пам'яток римського часу біля сіл Волиця та Клюки Дубнівського району. На поселенні Клюки, що знаходиться поблизу відомого могильника Дитиничі розкопано житло вельбарської культури.

В Млинові випадково виявлене в 1995 р. і досліджене автором поховання воїна пізньоримського часу пшеворської культури. Біля урни з рештками спалення померлого знайдені меч, наконечник списа, умбон від щита, шпори, фібула та фрагменти інших виробів. Всі вони ритуально пошкоджені. Це перше таке поховання, досліджене в межиріччі Стиру і Горині.

Значні за обсягом археологічні розкопки проведені на пам'ятках періоду Київської Русі.

Селища IX-XIII ст. досліджувалися в Рівному та поблизу сіл Птича Дубнівського, Бармаки і Біла Криниця Рівненського районів.

Нові дані про ранню історію волинських міст отримані під час розкопок літописного Дорогобужа, Жорнівського городища (Б. А. Прищеп), літописної Пересопниці (В. С. Терський, С. В. Терський), Листвинського городища (Р. М. Чайка).

Городище Дорогобужа (с. Дорогобуж Гошанського району) на сьогодні є однією з найкраще досліджених пам'яток Південно-Західної Русі⁶. Зібрана велика колекція археологічних матеріалів та наукової інформації, що дозволяє відтворити різні періоди розвитку поселення, зокрема, процес становлення середньовічного міста від часу побудови перших укріплень в X ст. до середини XIII ст. Простежено садибно-дворову забудову дитинця. На садибах відкриті рештки житлових та господарсько-виробничих будівель, що відносяться до чотирьох будівельних періодів. Матеріали XII – першої половини XIII ст. свідчать, що на дитинці знаходилися садиби заможних жителів. Виділяються багаті феодальні садиби, на яких виявлені речі, типові для дружинно-міської культури Русі: дорога зброя, предмети опорядження вершника та верхового коня, скляний та полив'яний

⁵ Козак Д.Н., *Рятівні дослідження на Хрінницькому водосховищі*, „Вісті Рівненщини”, 6 січня 1995, с. 6.

⁶ Прищеп Б.А., Нікольченко, Ю.М., *Літописний Дорогобуж в період Київської Русі. До історії населення Західної Волині в X-XIII століттях*, Рівне 1996.

посуд, ювелірні прикраси із срібла і золота. Виявлені основні напрямки торгових та культурних зв'язків жителів Дорогобужа (Київ та Середнє Подніпров'я, Північне Причорномор'я, західнослов'янські землі).

Здобуті під час археологічних досліджень предмети матеріальної культури далеких предків експонуються в Рівненському краєзнавчому музеї та багатьох районних музеях області.

BOHDAN ANATOLIJOVICZ PRYSZCZEPA

OCHRONA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH I ICH BADANIA W OBWODZIE RÓWNIENSKIM

Do początku lat osiemdziesiątych na terenie obwodu zarejestrowano niespełna 650 stanowisk archeologicznych. W latach 1986-1995 do państwowego rejestru zabytków dopisano następnych 320 stanowisk.

W okresie tym badania terenowe prowadziły tu ekspedycje Instytutu Archeologii Akademii Nauk Ukrainy, Instytutu Ukrainoznawstwa AN Ukrainy oraz Równieńskiego Muzeum

Krajoznawczego. Najważniejszych wyników dostarczyły m.in. wykopaliska w Żornowie (środkowy paleolit), Równem (najstarsza na Ukrainie osada kultury ceramiki wstęgowej rytej), Boromelu (osady kultury wielbarskiej i z wczesnego średniowiecza) oraz na grodziskach z okresu Rusi Kijowskiej w Dorohobużu, Żornowie i Peresopnicy.

Muzeum Krajoznawcze w Równem